

TENDINȚE ÎN DOMENIUL FLUXURILOR MONDIALE DE INVESTIȚII STRĂINE DIRECTE: REALITĂȚI ȘI PROVOCĂRI PENTRU ROMÂNIA

Dr. Marcel MOLDOVEANU

Dr. Florin BONCIU

Mirela SIMION

Abstract:

The paper analyzes the long term trends in world foreign direct investment against the background of world economy dynamics. The findings support the idea that the balance of economic power is changing in the world economy and the countries that own a stable and solid industrial base are at an advantage (a significant example in Europe being Germany).

The new trends determined by the economic crisis in the field of FDI refer to the growing percentage of developed and emerging countries in the global flows of FDI and the higher percentage of greenfield investment compared to mergers and acquisitions.

As for Romania the conclusions of the paper are moderately optimistic as regards the FDI inflows for the period 2012 – 2014. These conclusions are based on both European trends and internal ones and take into account a relaunch of the Romanian economy as well as an increase of the demand in the European markets.

Key words: foreign direct investment, structural changes, greenfield investment, FDI confidence index.

JEL classification: F20, F21, F44

1. Privire de ansamblu asupra evoluției economiei mondiale

Evoluția lumii la început de secol și mileniu evidențiază accentuarea procesului de interdependență între dimensiunile fundamentale ale relațiilor economice și politico-diplomatice internaționale, precum și mutații rapide și profunde la scara marilor spații geoeconomice și strategice – concretizate printr-o dinamică susținută a fluxurilor comerciale, investiționale, tehnologice și informaționale, prin creșterea deosebită a rolului Investițiilor Străine Directe (ISD) în modernizarea și eficientizarea economiilor naționale (în contextul proceselor de reformă și privatizare).

Se estimează că volumul, structura și orientarea geografică a ISD vor fi „modelate”, în proporție de 50% de conjunctura economică internațională, de implicațiile crizei asupra sistemului financiar mondial.

Ca formă de manifestare a capitalului, ISD au un rol de catalizator pentru ceilalți factori de producție (resurse naturale și umane, știință și tehnologia etc.) și potențează implicit prin efecte de antrenare și completare, capitalul autohton la ansamblul economiilor, fie ele dezvoltate, în tranziție sau în dezvoltare.

Deși sunt invocate cu obstinație fenomene de criză, considerăm că la nivelul economiei mondiale nu se poate vorbi despre o criză perpetuă. Datele privind evoluția Produsului Brut Mondial în intervalul 2010 – 2013 reflectă o creștere neîntreruptă, cu ritmuri specifice unor evoluții de substanță. În virtutea acestor realități – cu trimitere spre țările dezvoltate și cele considerate ca având statut de țări în curs de dezvoltare - sunt relevante datele din tabelul următor.

Tabel nr. 1: Creșterea PIB față de anul anterior

- în procente -

Regiunea sau țara	2010	2011	2012*	2013*
Total mondial	5,3	3,9	3,5	4,1
Total țări dezvoltate	3,2	1,6	1,4	2,0
SUA	3,0	1,7	2,1	2,4
Total Uniunea Europeană	2,0	1,6	0,0	1,3
Zona Euro	1,9	1,4	-0,3	0,9
Marea Britanie	2,1	0,7	0,8	2,0
Japonia	4,4	-0,7	2,0	1,7
Total țări în dezvoltare	7,5	6,2	5,7	6,0
Europa Centrală și de Est	4,5	5,3	1,9	2,9
Comunitatea Statelor Independente	4,8	4,9	4,2	4,1
China	10,4	9,2	8,2	8,8
India	10,6	7,2	6,9	7,3
Orientul Mijlociu și Africa de Nord	4,9	3,5	4,2	3,7

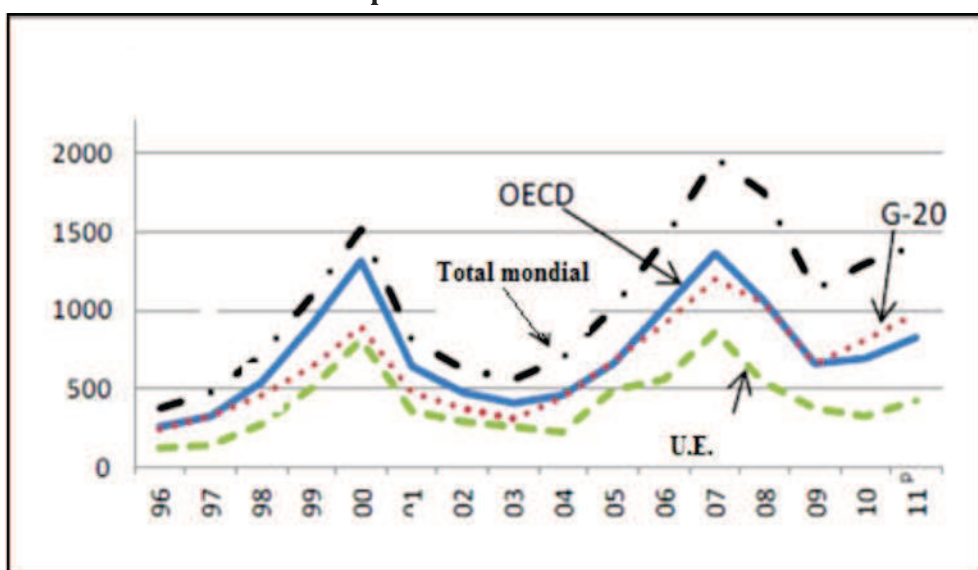
x - estimări

Sursa: Date provenind din World Economic Outlook, April 2012, International Monetary Fund.

Evoluții pe termen lung în domeniul investițiilor străine directe: 1996 - 2011

Analiza evoluțiilor înregistrate de fluxurile mondiale de intrare în intervalul 1996-2011 pune în evidență atât elemente general comune tuturor țărilor, cât și diferențieri de ritm pe grupe de țări. Aceste evoluții, urmărite pe baza datelor provenind de la OCDE sunt reprezentate în graficul de mai jos.

Grafic nr. 1: Evoluția la nivel mondial a fluxurilor de investiții străine directe în perioada 1996 - 2011

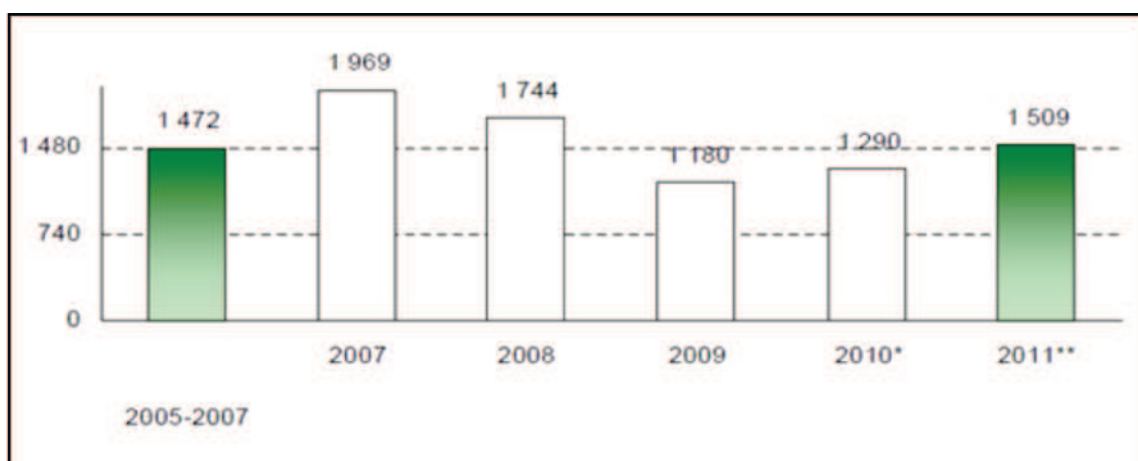
Sursa: OECD, FDI, mai 2012

Se evidențiază faptul că evoluțiile la nivel mondial sunt cele mai dinamice, urmate de cele ale țărilor G - 20, țările OCDE și, în final, de țările membre ale Uniunii Europene. De asemenea, se relevă faptul că la nivel mondial declinul din anii 2008 - 2009 a fost mai puțin pronunțat decât cel din anii 2002 -2003. Diferențierile pe grupe de țări sunt o dovadă a faptului că în economia mondială se produc schimbări structurale în cadrul unor cicluri lungi, schimbări care conduc la reșezări ale pozițiilor relative în ierarhia economică mondială.

Scurtă radiografie asupra fluxurilor de ISD în anul 2011

Fluxurile mondiale reprezentând intrările de investiții străine directe au cunoscut o creștere de 17 % în anul 2011, fapt ce a marcat o depășire a mediei perioadei anterioare declanșării crizei. Din punct de vedere al volumului, aceste fluxuri au atins în 2011 circa 1500 miliarde dolari SUA, nivel situat peste media perioadei 2005 – 2007 (care a fost de 1472 miliarde dolari SUA), dar, încă, sub nivelul de referință din 2007 (1969 miliarde dolari)¹. Un element pozitiv este acela că, în anul 2011, fluxurile mondiale de investiții străine directe au crescut pentru al doilea an consecutiv, comparativ cu realitatea anilor 2008 și 2009, când se înregistraseră reduceri succesive.

Grafic nr. 2: Fluxurile globale de investiții străine directe – miliarde dolari SUA

Notă: * - date actualizate la nivelul lunii ianuarie 2012; ** - estimări preliminare.
Sursa: UNCTAD.

Se estimează că anul 2012 va fi caracterizat de o creștere moderată, până la circa 1600 de miliarde dolari SUA.

Un alt aspect relevant, ce a caracterizat anul 2011 din punctul de vedere investițiilor străine directe, este acela că fluxurile de ISD au înregistrat creșteri la ansamblul tuturor țărilor lumii (dezvoltate, în dezvoltare și în tranziție), evident în funcție de anumite particularități la nivel național.

Perioada de criză economică manifestată mai ales în țările dezvoltate a reliefat un adevăr economic, care fusese eludat în ultimele decenii, și anume

¹ UNCTAD, Global Investment Trends Monitor, no. 8, 24 January 2012

importanța existenței unei baze materiale de producție pentru a asigura stabilitatea unei economii. În Europa acest adevăr a fost confirmat “cu brio” de Germania, țară care a trecut relativ ușor peste perioada de criză și se află în postura de lider necontestat în rândul economiilor europene. Ceea ce a deosebit Germania de alte țări vest-europene a fost faptul că și-a păstrat, și chiar dezvoltat, sectorul industrial în economie. Țările care au mizat masiv pe sectorul serviciilor, inclusiv serviciile financiar bancare, au fost în mai mare măsură afectate de criză.

Este elocvent faptul că, în urmă cu aproape un deceniu, se făcea o observație similară privind marile corporații. Se constatare că acele corporații care desfășoară activități de cercetare fundamentală (de exemplu IBM) sunt mult mai stabile pe termen lung decât corporațiile care sunt, de fapt, „integratori”, folosind invenții și inovații realizate de alții (de exemplu Dell).

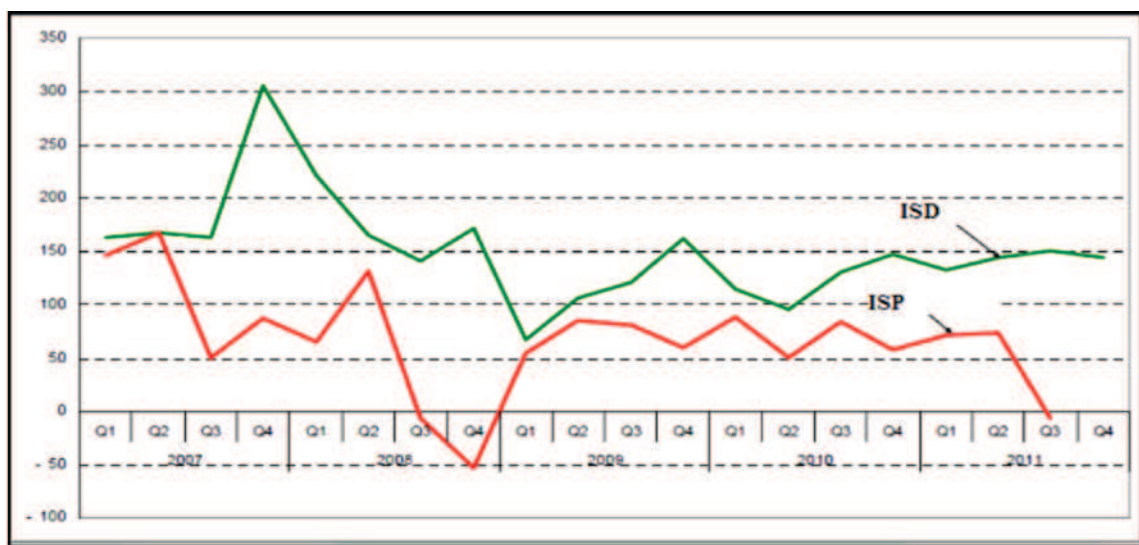
Un fenomen similar s-a înregistrat în perioada de criză, prin abordarea comparativă a două tipuri de fluxuri internaționale, și anume fluxurile de investiții străine directe și cele de investiții internaționale de portofoliu.

Se reliefează faptul că investițiile străine directe au înregistrat reduceri relativ moderate, ceea ce a permis o mai rapidă redresare, în comparație cu investițiile de portofoliu. Totodată, la ansamblul investițiilor străine directe s-a constatat că **investițiile noi (greenfield) au fost cele mai stabile și cu cea mai rapidă rată de creștere, mai ales în țările în dezvoltare și emergente.** Această preeminență a investițiilor noi a făcut ca țările în dezvoltare și emergente să își mențină ponderea de circa 50 % din totalul mondial al fluxurilor de investiții străine directe (755 miliarde dolari SUA).

Se poate afirma cu certitudine că investițiile străine directe constituie un factor de creștere economică de natură să contribuie la modernizarea și consolidarea structurii pe ramuri și domenii de activitate a unei economii.

Grafic nr. 3: Evoluția trimestrială a fluxurilor mondiale de investiții străine directe și investiții internaționale de portofoliu în perioada 2007 - 2011

(100 = evoluția trimestrială din anul 2005)

Sursa: UNCTAD, The Global FDI Quarterly Index și The Global Foreign Investment Portfolio Index.

Aspecte structurale privind investițiile străine directe - evoluții diferențiate pe grupe de țări

Anul 2011 a marcat o creștere la nivel mondial a fluxurilor de investiții străine, inclusiv la nivelul fiecăreia dintre cele trei categorii de state (dezvoltate, în dezvoltare și în tranziție), însă cu evoluții diferite. Se remarcă în special zona America de Sud și Caraibe cu cea mai înaltă creștere la nivel mondial (35 %), dar și economiile în tranziție din Europa Centrală, de Sud-Est și din Comunitatea Statelor Independente - CSI. Evoluțiile din anul 2011 - pe grupe de țări și destinații geografice - sunt redată în tabelul următor.

Datele de mai sus dau o imagine de ansamblu pe grupe de țări sau regiuni geografice, însă trebuie avut în vedere faptul că mediile pe regiuni sau grupe de țări pot „ascunde” realități diferite. Astfel, deși țările dezvoltate au înregistrat, pe ansamblu, o creștere cu 18 % în 2011 față de 2010, totuși SUA a înregistrat un regres în 2011, în raport cu evoluția mai bună din Europa (exemple pozitive fiind Italia și Franța).

Un exemplu și mai marcant de diferențiere la scară regională este cel al Turciei în cadrul regiunii Asia de Vest. În timp ce regiunea, pe ansamblu, a

înregistrat o scădere de 13 %, **Turcia (care este încadrată din punct de vedere statistic în această regiune)** a înregistrat o creștere de 45 % a intrărilor de investiții străine în 2011 față de 2010, devenind al doilea mare receptor de investiții străine din regiune, după Arabia Saudită.

Tabel nr. 2: Creșteri ale fluxurilor de ISD înregistrate în 2011 față de anul anterior: pe grupe de țări și regiuni geografice

Grupe de țări sau regiuni geografice	Creștere în 2011 față de 2010 - în %
	-
Total mondial	17
Țări dezvoltate	18
Europa	23
SUA	-8
Asia de Est	11
Asia de Sud-Est	16
Asia de Vest	-13
America de Sud și Caraibe	35
Africa	-0,7
Economiile în tranziție din Europa de Sud-Est și CSI	31

Nota: Date prelucrate de autori din UNCTAD, Anexa 1, Global Investment Trends Monitor no.8/2012

Se estimează că, Africa - în pofida unei atractivități mai redue din conaiderente evidente (inabilitate politică, inaficiența infrastructurii, nivel de pregătire a forței de muncă, etc.) - diapune de un mare potențial de atracție a inveștițiilor atrăine pe termen mediu și lung, în condițiile exiatenței unor deoaebit de importante resurse minerale de mare interes pentru marile companii atrăine.

Referitor la cele două categorii de țări care au foat performerii anului 2011 ae pot face următoarele comentarii. Creșterea fluxurilor de ISD în America de Sud și Caraibe a foat determinată mai alea de Brazilia, Columbia și centrele off-shore, cu impact favorabil de atracție pentru Argentina, Chile, și Peru. În ceea ce privește economiile în tranziție din Europa de Sud-Eat și CSI, aceatea au atraa inveatitori atrăini, cu predilecție în aectorul energiei din CSI, dar și ca urmare a unor privatizări și creșteri ale cererii în economiile din zonă.

Trebuie luat în calcul faptul că, fluxurile de inveatiții atrăine directe pot oacila aemnificativ, fie datorită unor privatizări (care au loc la nivelul unui an și nu mai au echivalent în anul/anii următori), fie datorită unor evenimente politice

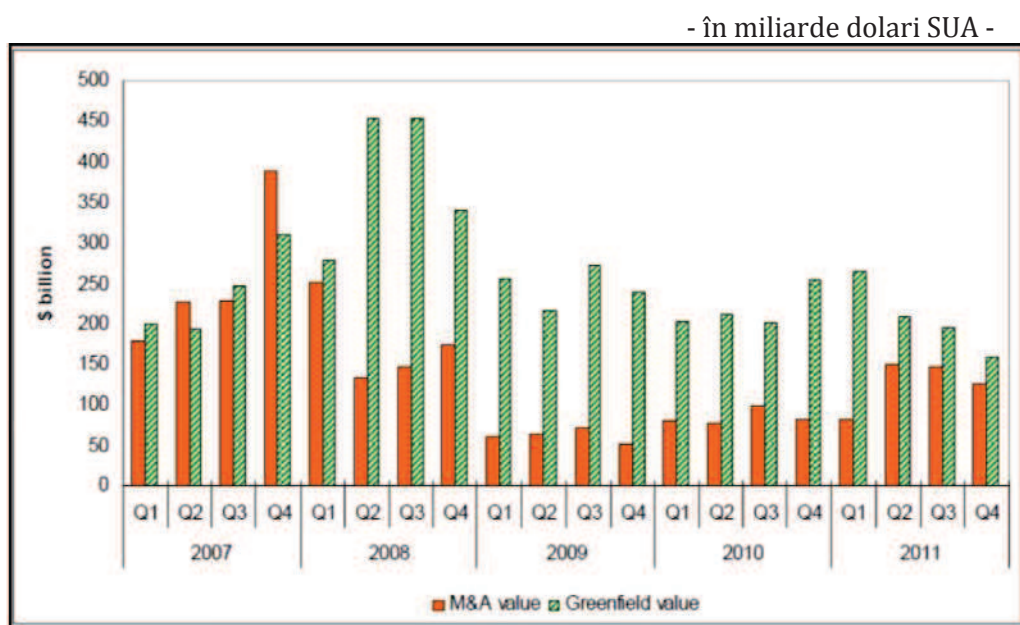
sau militare cu repercusiuni majore (Egipt sau Libia) ce pot „deturna” anumite tendințe.

Considerente privind principalele forme de realizare a investițiilor străine directe

Analiza tendințelor înregistrate la nivel mondial în domeniul fluxurilor de investiții străine directe se poate face și din punctul de vedere al raportului dintre cele două forme principale, respectiv fuziuni și achiziții internaționale și investiții noi (greenfield).

Pentru a avea o privire de ansamblu, evoluția celor două forme de realizare a investițiilor va fi reflectată sub forma unui grafic de referință pentru perioada 2007 – 2011.

Grafic nr. 4: Evoluția fuziunilor și achizițiilor internaționale și a investițiilor noi (greenfield) la nivel mondial în perioada 2007 – 2011

Sursa: UNCTAD. Nota: pentru trimestrul IV din 2011 datele sunt preliminare.

Se reliefează faptul că, după declanșarea crizei economice în anul 2008 și până la sfârșitul anului 2011, investițiile noi (greenfield) au depășit ca valoare, în mod substanțial, fuziunile și achizițiile internaționale. Acest fenomen se explică prin faptul că investițiile noi pot să reprezinte un răspuns la situația de criză,

investiții care au ca efect reducerea costurilor sau orientarea spre piețe mai puțin sau deloc afectate de criză. În același timp, referitor la anul 2011 se remarcă o tendință de scădere a valorii investițiilor noi (mai ales în țările dezvoltate), precum și o tendință de creștere a investițiilor realizate prin fuziuni și achiziții internaționale. Această evoluție poate fi interpretată și ca un rezultat al tendinței de normalizare a situației economice în zone ale economiei mondiale, cu excepția Europei unde persistă anumite incertitudini.

Perspective privind fluxurile mondiale de investiții străine în anul 2012 din perspectiva investitorilor potențiali

Începând cu anul 1998 firma de consultanță A.T.Kearny a început să calculeze un Indice de Încredere privind Investițiile Străine Directe (FDI Confidence Index), care exprimă opiniile și percepțiile conducătorilor unor societăți transnaționale reprezentative.

De menționat că, primele trei poziții ale acestui Indice sunt ocupate de China, India și Brazilia, urmate de SUA². Prezența pe primele trei locuri ale unor țări din grupul puterilor economice în devenire este explicabilă prin aceea că în țările dezvoltate și, mai ales, în cele din Europa, fenomenele de criză și chiar riscurile considerabile sunt, încă, prezente la jumătatea anului 2012. În primele zece state membre ale Uniunii Europene, din punctul de vedere al încrederii investitorilor, se regăsesc numai Germania (pe locul 5) și Marea Britanie (pe locul 8³). Dacă extindem ierarhizarea la primele 20 de poziții din Europa de Vest vom mai găsi, față de cele două țări deja enunțate, doar Franța pe locul 17. În ierarhia mondială a „primilor 20” se află țări din Asia precum Singapore, Indonezia, Malaysia, Vietnam, Thailanda și Coreea de Sud.

Corelarea ierarhizării prin intermediul Indicelui de Încredere privind investițiile străine directe cu evoluțiile înregistrate și cele prognozate pentru evoluția Produsului Brut Mondial ne conduce către concluzia manifestării simultane în economia mondială a unui cerc virtuos și a unui cerc vicios. Cercul virtuos are în vedere statele emergente, care au ritmuri de creștere anuale duble

² A.T. Kearney, Cautious Investors Feed a Tentative Recovery, The 2012 A.T.Kearney FDI Confidence Index

³ A.T. Kearney, Cautious Investors Feed a Tentative Recovery, The 2012 A.T.Kearney FDI Confidence Index

sau triple față de cele ale țărilor dezvoltate (vezi Tabelul 1), care se află, totodată, pe poziții fruntașe și în ceea ce privește încrederea și intențiile de a investi ale decidenților din marile corporații transnaționale. Aceste state vor continua să atragă noi investitori străini cu efecte favorabile asupra creșterii economice. Cercul vicios se manifestă la nivelul a numeroase state dezvoltate, deși situația diferă de la o țară la alta. Situația este critică, în special pentru un mare număr de state din zona euro. Nu putem însă generaliza, deoarece în zona euro se află și Germania (care a ieșit cu o economie consolidată din perioada de criză), dar și Grecia (țară confruntată cu mari probleme economice și financiare). Interesul scăzut al investitorilor străini la nivelul unor economii creează premisa nedorită a continuării situației de stagnare sau creștere nesemnificativă. În virtutea acestor realități ale evoluției economiei mondiale în contextul globalizării, prognozele sunt rezervate cu privire la revenirea fluxurilor mondiale de investiții străine directe la nivele similare sau superioare maximumului din 2007. Studiul A.T. Kearney menționează că, deși circa 55 % dintre investitorii importanți - chestionați au deja bugetele de investiții la nivele comparabile cu cele anterioare anului 2008, totuși circa 20 % dintre aceștia prevăd revenirea la nivelele anterioare crizei începând abia cu anii 2014 - 2015. Mai mult, marii investitori la nivel mondial (peste 60%) consideră că, în condițiile crizei, condițiile de derulare a afacerilor la nivel global au cunoscut modificări substanțiale și de durată.

Percepția marilor investitori la nivel mondial, cu privire la potențiale fenomene, care ar putea afecta realizarea de investiții străine în funcție de zonele vizate pentru investiții este evident diferențiată, în funcție de statutul diferitelor economii: țări dezvoltate, respectiv țări în dezvoltare sau emergente.

În măsura în care în țările dezvoltate există temerea că o creștere a impozitării (ca urmare a nevoii guvernelor multor țări dezvoltate de a găsi noi surse de venit) va afecta pe investitori, în țările în dezvoltare preocuparea vizează mai ales posibilitatea introducerii de noi reglementări pe piața muncii, fapt ce ar conduce, însă, la creșterea costurilor acestui factor de producție.

2. România: Evoluții și perspective privind investițiile străine directe

Volumul de investiții străine directe receptate, precum și percepția investitorilor străini asupra României reflectă o evoluție contradictorie, generată de factori endogeni și exogeni. De la o poziție cu totul marginală, la începutul anilor '90, România a devenit în intervalul 2006 – 2008 una dintre performerele Europei Centrale și de Sud-Est⁴.

După declanșarea crizei economice (în anul 2008), intrările de investiții străine directe în România au înregistrat reduceri importante, chiar dramatice, care s-au produs succesiv în 2009, 2010 și 2011. Fenomenul se datorează, atât conjuncturii economice internaționale, cu trimitere la ansamblul Uniunii Europene respectiv a zonei euro cât și măsurilor de austeritate inițiate de guvern: cea mai importantă reducere a avut loc de la un nivel record de 9,496 miliarde euro în anul 2008 la doar de circa 3,488 miliarde euro în anul 2009, nivel inferior cu 63,3 %⁵. Această evoluție negativă a continuat și în anul 2010, când intrările de investiții străine directe au fost de numai 2,220 miliarde euro, nivel cu 36,4% mai mic decât cel din anul anterior. În anul 2011 au fost înregistrate intrări de investiții străine directe de 1,91 miliarde euro, respectiv o reducere cu 43,8 % față de anul 2010⁶.

Reducerile intrărilor de investiții străine directe în România, înregistrate în anii 2009 – 2011, au fost atât de însemnate încât, practic, s-a revenit în 2011 la nivelul de intrări din anii 2001 – 2002. Se poate aprecia că, redresarea rapidă pe termen scurt este dificilă în condițiile unei conjuncturi economice internaționale incerte, cu impact la nivelul Uniunii Europene, principalul partener economic al României.

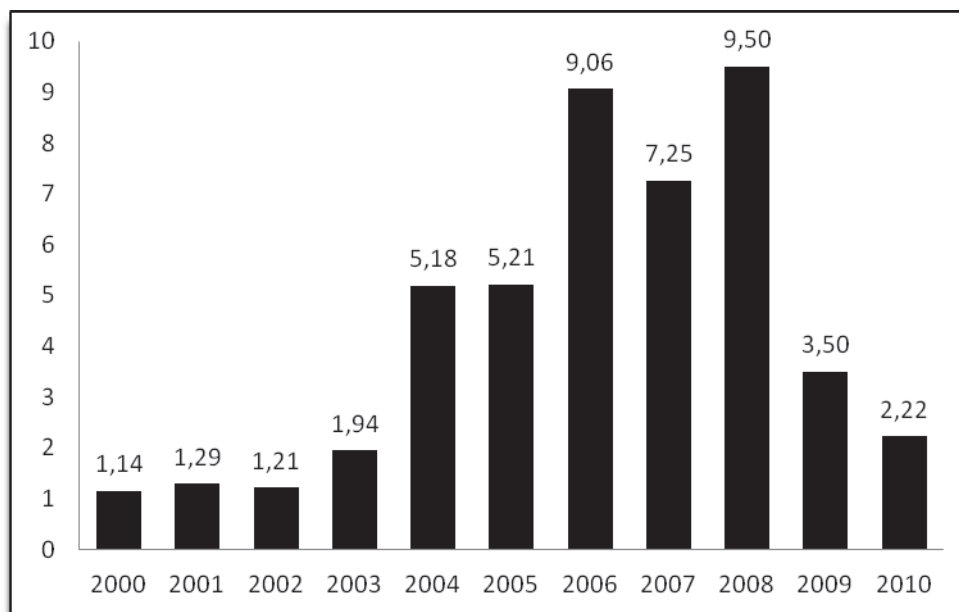
Trebuie spus, totodată, că nu mai există nici resursa reprezentată de privatizări de valori mari, deoarece în România acestea au fost deja efectuate.

⁴ Southeast Europe: An emergent FDI destination in Europe, ERNST & YOUNG S.R.L. - 18 April 2008

⁵ Banca Națională a României, Institutul Național de Statistică, Investițiile Străine Directe în România în anul 2010, București, București, 2011.

⁶ <http://www.romtradeinvest.ro/index.php/ro/Romania/statistici-isd.html>

Grafic 5. Evoluția intrărilor de investiții străine directe în România în perioada 2000 - 2010

Sursa: Ziarul Financiar, 14 decembrie 2011, grafic realizat pe baza datelor provenind de la Institutul Național de Statistică.

3. Perspective privind evoluția fluxurilor de investiții străine directe în România

Percepția cvasiunanimă este aceea că, din punct de vedere macroeconomic, România a reușit să stopeze declinul economiei în anul 2011, urmând să își consolideze revenirea la o funcționare normală în perioada 2012 – 2014. Deși pe termen scurt nu sunt motive de optimism, în ceea ce privește creșterea intrărilor de investiții străine directe, apreciem că pe termen mediu și lung România poate dobândi și menține poziția de lider în spațiul sud-est european și, în situația cea mai favorabilă, chiar la ansamblul Europei Centrale.

În perioada post-criză întreaga regiune poate deveni mai atractivă pentru investiții străine directe, datorită costului competitiv al forței de muncă și creșterii productivității. Un plus de atractivitate pentru România poate decurge din adâncirea integrării în piața unică europeană, fapt ce conferă oportunități reale de creștere economică sustenabilă. În acest context, un avantaj al României este reprezentat de gradul ridicat de deschidere a economiei la scară globală. Acest fenomen poate fi perceput ca o „amenințare” pentru producătorii locali,

dar reprezintă și o oportunitate de creștere a fluxurilor de investiții străine, implicit a capacității de acoperire a necesarului de finanțare a deficitelor interne prin surse externe de capital, de creștere a fluxurilor bilaterale de forță de muncă cu alte state ale Uniunii Europene, a fluxurilor de venituri ale factorilor de producție, a productivității muncii în economia românească, chiar și în sectoare mai puțin dezvoltate (cum este agricultura), în condițiile transferului de tehnologie și fluxuri informaționale, precum și de fonduri structurale destinate dezvoltării.

Accesul sporit la fondurile structurale comunitare va da, indubitabil, posibilitate României să asigure o dezvoltare mai echilibrată a regiunilor (cu o potențare a mediului rural), să modernizeze infrastructura de transport și de mediu, ceea ce va conduce la creșterea interesului partenerilor străini pentru economia națională.

Statutul de țară membră a Uniunii Europene conferă României o șansă sporită de creștere a volumului de investiții străine directe, prin redimensionarea nivelului de predictibilitate, stabilitate legislativă și, nu în ultimul rând, prin reducerea continuă a costului finanțării.

La nivelul organismelor de analiză și decizie, trebuie, însă, luate în calcul noile provocări cu care va fi confruntată România în direcția atragerii de investiții străine directe: întrucât procesul de privatizare este aproape finalizat, această formă de intrare a investițiilor străine directe se va diminua până la nivele neglijabile. Posibilitățile de atragere a investitorilor străini în România rezidă în investiții noi (greenfield) și investiții brownfield, situație în care investitorul achiziționează firma, dar înlocuiește aproape în totalitate echipamentele, forța de muncă și linia de producție. Ca o tendință normală, întâlnită în toate țările dezvoltate, și în România vor crește simțitor ca rol și valoare fuziunile și achizițiile internaționale.

Sectoarele spre care preconizăm că se vor îndrepta în viitor investiții străine directe semnificative vor fi sectorul auto și de componente auto, materiale de construcții, prelucrarea lemnului, sectorul farmaceutic, bunuri de larg consum și industria electronică. Un alt domeniu cu potențial în ceea ce privește absorbția de capital străin este cel al serviciilor, în special în domeniul IT și telecomunicații, bănci și asigurări.

Energia regenerabilă reprezintă un domeniu relativ nou pentru România, însă, în ultimii ani, a cunoscut o evoluție spectaculoasă, fiind încurajată și de prevederile normelor europene, care impun utilizarea acestor forme, de energie în procent semnificativ. Dealtfel, România realizează, prin investiții străine, cele mai mari proiecte din Europa pentru centrale eoliene. După depășirea perioadei de criză este posibil ca și sectoarele de retailing și imobiliare să facă obiectul atracției investitorilor străini.

Aceste aprecieri relativ optimiste își au, parțial, justificarea în extrapolarea tendințelor manifestate pe termen lung (1991 – 2010) de fluxurile de investiții străine directe către România. Putem considera că, decalajele de dezvoltare a României față de media Uniunii Europene vor asigura un potențial de creștere dat fiind faptul că în cadrul Pieței Unice nivelul de dezvoltare manifestă o tendință de egalizare pe termen lung.